

О. А. Іващенко,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки та менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики, обліку та аудиту, м. Київ

«НЕСУМЛІННА ЛОКАЦІЙНА ПОДАТКОВА КОНКУРЕНЦІЯ» ЯК ОБЕРНЕНА СТОРОНА ПОДАТКОВОГО ІНЖИНІРИНГУ В ОФШОРНИХ ФІНАНСОВИХ ЦЕНТРАХ

У практиці ОЕСР у 1998 році з'явився спеціальний термін «несумлінна податкова конкуренція» (англ. *«Harmful Tax Competition»*) [1], що веде до переливу податкових ресурсів від неофшорних держав до офшорів, що завдає безперечної шкоди розвиненим країнам. Проте офшорні держави нормально розцінюють таку ситуацію та вважають її можливістю забезпечення економічного розвитку своїх національних економік. Часто також використовується термін «локаційна конкуренція» (англ. *«locational competition»*) [2], що є конкуренцією за залучення факторів виробництва, а одним з інструментів даної конкуренції є податкова політика. Якщо країна надає інфраструктуру, дає гарантії політичної та економічної стабільності, недоторканності власності, то капітал не «втікатиме» з неї, навіть якщо податкові умови будуть відносно непривабливими. Уряди офшорів обґрунтовано вважають, що немає об'єктивних причин для сумісності національних рівнів оподаткування країн світу. Розвинені країни, критикуючи практику офшорного бізнесу, часто вважують, що офшорні зони, акумулюючи капітал, потім реінвестують їх у розвинені країни.

Розвинені країни висловлюють дедалі серйозніше занепокоєння з приводу офшоризації сучасної світової економіки, нелегального витоку капіталу. Особливо гостро ця ситуація стоїть для великих «податкових гаваней», наприклад Великобританії. Позиція офшорів щодо свободи торгівлі щодо капіталу як фактора виробництва є виправданою, оскільки з погляду підприємництва, офшоризація оптимізує податкове планування, розширює доступ до міжнародних фондових ринків, ринків валют та міжнародних фінансів загалом, тобто в цілому сприяє виходу суб'єктів бізнесу на світовий ринок [3]. До негативних наслідків розвитку офшор-

ного бізнесу для світової економіки в цілому та міжнародного руху капіталу, зокрема, відносять: відтік капіталу з різних груп країн, що дестабілізує їх економічний розвиток; легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом та (в останні роки) зростання фінансування тероризму; нестабільність розвитку національних економік через зростання емісії коштів у розвинених країнах; акумулювання капіталу, що «не працює» на цілі економічного розвитку; зростання нестійкості фондового ринку, мінливість податкових та відсоткових ставок через вільну транскордонну міграцію великих обсягів фінансових коштів; нестійкість та коливання попиту на капітал, що не відповідає реальній ситуації на світових валютних та фінансових ринках; погіршення інвестиційних рейтингів окремих країн та зростання навантаження на платіжний баланс; витік інвестиційних ресурсів, які могли б йти на реалізацію цілей економічного розвитку та зростання; звуження бази оподаткування та надходження податків до бюджету; зростання витрат на безпеку кордонів держави (боротьба з контрабандою), що веде до перерозподілу фінансів в економіці; реалізація необгрунтованої макроекономічної, податкової та валютної політики окремими країнами через відсутність детальних знань про офшорний бізнес.

Серед специфічних причин, які сприяли популяризації офшорних моделей ведення бізнесу та зробили їх невід'ємним компонентом сучасної світової економіки: глобалізація, внаслідок якої зросли можливості доступу до фінансових ринків зарубіжних країн; гарантованість низькоподаткових/безподаткових режимів; безпека комерційної таємниці; можливості скористатися порівняно сучасним сервісом, який надають офшори; небажання персоніфікації чи ідентифікації свого бізнесу з певною країною; можливості щодо оптимізації діяльності та спрощення порядку реєстрації компанії. Спочатку основою концепції офшорного бізнесу були відмінності у резидентському та територіальному підходах до оподаткування. Відмінності у режимах оподаткування окремих країн дозволяли отримувати реальну вигоду. Водночас неконтрольований рух капіталу в офшорних зонах негативно позначається на стані сучасної світової фінансової системи, тому наслідки використання офшорних схем стали глобальними. Протидія розвитку офшорного бізнесу в зарубіжних країнах почалося з того, що перенесення виробництва в країни з відносно низькою вартістю праці призводить до втрати робочих місць на своєму внутрішньому ринку і цим погіршує соціально-економічну ситуацію [4].

Заснування організації FATF (Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей) та особлива увага організації ОЕСР до проблем ухилення від сплати податків та «відмивання» грошей через офшорні компанії стимулювала багато держав до розробки політики протидії недобросовісній податковій конкуренції. Часто всі заходи, які вживаються країнами, не були ефективними через незадовільну інвестиційну ситуацію в національних економіках, оскільки більшість суб'єктів бізнесу використовують офшорні схеми через несприятливий клімат здійснення офшорного бізнесу всередині своєї країни.

Податковий інжиніринг з позицій фінансових офшорних центрів (OFC) може набувати двох форм прояву:

1) **Планування податків (з врахуванням можливостей існуючого законодавства)** — ситуація, коли заможні особи користуються сприятливим податковим середовищем та податковими угодами з OFC, часто за участю офшорних компаній, трастів та фондів. Існує також ряд схем, які, хоч і виправдані з юридичної точки зору, передбачають заплутаність та контраверсійність трактувань і часто включають типи трастів, недоступні в країні проживання клієнта. Багатонаціональні компанії спрямовують діяльність через низькоподаткові OFC, щоб оптимізувати сплату податків за рахунок трансфертного ціноутворення, тобто товари можуть виготовлятися, реалізовуватись і т.д. *onshore*, але рахунки-фактури виписуються в *offshore* міжнародною комерційною компанією, що належить багатонаціональній компанії, яка свідомо переказує прибутки, отримані *onshore* в режимі із низьким оподаткуванням.

2) **Ухилення від сплати податків та відмивання грошей (із ухиленням від оподаткування, передбаченого законодавством)**. Існують також приватні особи та підприємства, які покладаються на банківську таємницю, щоб уникнути декларування активів та доходів у відповідних податкових органах. Ті, хто переміщує гроші, отримані від незаконних операцій, також прагнуть максимальної таємності від податкових та кримінальних розслідувань [5;6].

Авторський колектив Р. Філіпса, А. Петерсен і Р. Палана [7], як окрему форму прояву податкового інжинірингу OFC, виокремлюють практику податкового арбітражу за допомогою гібридної невідповідності та корпоративних податкових ігор, яка в останнє десятиліття привернуло серйозну увагу. ОЕСР, ЮНКТАД та різні органи ЄС зробили велику роботу зі зіставлення різних схем транскордонного ар-

бітражу. Фактично поняття юрисдикційного арбітражу відноситься до «корпоративних структур», тобто до двох або більше корпоративних структур, вбудованих в екосистему БНП, організованих для використання прогалін, лазівок та сліпих зон у національних правилах для зниження загального корпоративного оподаткування. Розуміння арбітражу починається з аналізу юридичної структури фірм. Юридична структура фірм належить до організації корпоративного холдингу та створення корпоративних груп з юридичними інструментами, включаючи агентські, договірні та майнові права. Історично, аналіз форм власності був присвячений контролю акціонерів та його впливу на продуктивність та ефективність. Хоча кожна зі схем доволі складна (а радше заплутана) і застосовується до дуже специфічних умов господарювання та видозмінюється залежно від секторальної приналежності компанії, вони мають певні спільні риси. По-перше, ці схеми незмінно складаються з певних угод про капітал материнської та дочірньої компанії між афілійованими членами групи, де сукупність цих угод становить юридичну структуру фірми. По-друге, як демонструє практика Apple, найважливіший фактор у такому витонченому податку на гібридну невідповідність схеми ухилення — не просто комбінація відмінних між собою схем ухилення від податків, а спосіб, в який різні дочірні компанії беруть участь у арбітражних спорах на території «третіх» країн, використовуючи невідповідність законодавства. По-третє, у гібридних механізмах невідповідності використовується юридична особа-посередник у третій країні, що сприяє «поглибленню» корпоративної організації, через залучення складно підрядних між собою юридичних осіб-посередників, які працюють у юрисдикціях OFC. По-четверте, найвідоміші випадки арбітражу незмінно пов'язані з посередництвом юридичних фірм, зареєстрованих в офшорах. Це зазвичай не традиційні юрисдикції з низькими податками в державах-офшорах, а клас юрисдикцій, які отримали високі бали в індексі корпоративних податкових притулків мережі Tax Justice Network. До них входять Нідерланди, Швейцарія, Люксембург, Сінгапур, Гонконг, Ірландія та Кіпр, які активно прагнуть залучити регіональні холдингові компанії.

Список використаних джерел:

1. Hines Jr. J.R. Harmful Tax Competition and its Harmful Remedies. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/232685569.pdf>

2. Roin J. Competition and Evasion: Another Perspective on International Tax Competition. URL: https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=8885&context=journal_articles
3. Panchenko V., Reznikova N., Bulatova O. Regulatory Competition in the Digital Economy: New Forms of Protectionism. *International Economic Policy*. 2020. № 1-2 (32-33). P. 49-79.
4. Резникова Н.В. Проблемы глобальной макроэкономической взаимозависимости. *Modern Science – Moderní věda*. 2016. № 2. P. 52-55.
5. Offshore Financial Centers IMF Background Paper. URL: <https://web.archive.org/web/20070927201811/http://www.internationalmonetaryfund.com/external/np/mae/osshore/2000/eng/back.htm#II>
6. Kemsley D., Kemsley S.A., Morgan F. T. Tax Evasion and Money Laundering: A Complete Framework Forthcoming. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3701758
7. Phillips R., Petersen H., Palan R. Group Subsidiaries, Tax Minimization and Offshore Financial Centres: Mapping Organizational Structures to Establish the “in-betweeners” Advantage. URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1057/s42214-020-00069-3.pdf>